

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

3/2017

гр. София, 27 март 2019 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска и Търговска колегии, в съдебно заседание на 14.02.2019 година в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Търговска колегия:
ДАРИЯ ПРОДАНОВА

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Гражданска колегия:
СВЕТЛА ДИМИТРОВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ:
ВАНЯ АЛЕКСИЕВА
ТОТКА КАЛЧЕВА
ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА
БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА
МАРИЯ ИВАНОВА
БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ

ЧЛЕНОВЕ:

1. СТОИЛ СОТИРОВ	13. ЕМИЛ МАРКОВ
2. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА	14. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА
3. МАРГАРИТА СОКОЛОВА	15. ЕМИЛ ТОМОВ
4. СВЕТЛА ЦАЧЕВА	16. АЛБЕНА БОНЕВА
5. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА	17. БОНКА ДЕЧЕВА
6. ВЕСКА РАЙЧЕВА	18. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА
7. ПЛАМЕН СТОЕВ	19. ЖИВА ДЕКОВА
8. ЗЛАТКА РУСЕВА	20. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА
9. ДИЯНА ЦЕНЕВА	21. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА
10. БОЙКА СТОИЛОВА	22. ВАСИЛКА ИЛИЕВА
11. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА	23. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА
12. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА	24. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА

25. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА	41. ГЕРГАНА НИКОВА
26. ЗОЯ АТАНАСОВА	42. ПЕТЯ ХОРОЗОВА
27. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ	43. МАЙЯ РУСЕВА
28. ВЕСЕЛКА МАРЕВА	44. АННА БАЕВА
29. БОРИС ИЛИЕВ	45. НИКОЛАЙ МАРКОВ
30. БОНКА ЙОНКОВА	46. ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ
31. БОЯН ЦОНЕВ	47. СВЕТЛА ЧОРБАДЖИЕВА
32. БОЯН БАЛЕВСКИ	48. ЕРИК ВАСИЛЕВ
33. ИРИНА ПЕТРОВА	49. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА
34. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА	50. КРИСТИЯНА ГЕНКОВСКА
35. РОСИЦА БОЖИЛОВА	51. ВАНЯ АТАНАСОВА
36. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ	52. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ
37. КОСТАДИНКА НЕДКОВА	53. ЛЮДМИЛА ЦОЛОВА
38. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА	54. МАДЛЕНА ЖЕЛЕВА
39. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ	55. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА
40. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА	56. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ

при участието на секретаря Красимира Атанасова
постави на разглеждане тълкувателно дело № 3 по описа за 2017 г.
на Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии
докладвано от съдия ТОТКА КАЛЧЕВА и съдия ЕМИЛ ТОМОВ

Тълкувателното дело е образувано на основание чл.125 ЗСВ с
разпореждане от 30.06.2017 г. на Председателя на Върховния касационен
съд, изменено с разпореждане от 24.11.2017 г. на основание т.7.3 от
Правилата за приемане на тълкувателни решения от ОСГК, ОСТК и ОСГТК
на ВКС.

Поставените на тълкуване въпроси са:

1. Когато извършеното плащане не е достатъчно, погасителният ефект за законната лихва за забава при неизпълнение на парично задължение настъпва при условията и в поредността по чл.76, ал. 1 ЗЗД или при условията и в поредността по чл.76, ал. 2 ЗЗД?;

2. Как следва да се определи размерът на вземането на кредитора при предсрочна изискуемост по договор за заем/кредит - само в размер на непогасения остатък от предоставената по договора парична сума или се включва уговореното в договора възнаграждение (възнаградителни лихви) и/или законните лихви?

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии на Върховния касационен съд, за да се произнесе, съобрази следното по поставените въпроси:

1. Когато извършеното плащане не е достатъчно, погасителният ефект за законната лихва за забава при неизпълнение на парично задължение настъпва при условията и в поредността по чл.76, ал. 1 ЗЗД или при условията и в поредността по чл.76, ал. 2 ЗЗД?

По този въпрос тълкувателното дело е образувано на основание чл.292 ГПК поради констатирано противоречие в практиката на ВКС. Според едното становище признатото вземане за обезщетение по чл.86, ал.1 ЗЗД е еднородно по своя характер с главницата, не се идентифицира със законната лихва, чрез която е изчислено, и затова не следва да се квалифицира като лихва по чл.76, ал. 2 ЗЗД, а поредността в погасяването му, когато се дължи наред с друго еднородно задължение, се определя по правилото на чл.76, ал.1 ЗЗД. Според другото становище, от гледна точка на изпълнението на задълженията (чл.63 – чл.78 ЗЗД) и на изпълнителния процес, паричното вземане се състои от три части: главница, лихви и разноски, поради което длъжникът не може да се ползва от правото по чл. 76, ал. 1 ЗЗД да посочи кое от задълженията погасява, а погасяването следва да се извърши по реда на чл. 76, ал. 2 ЗЗД.

ОСГТК на ВКС приема за правилно второто становище.

Условията и поредността за погасяване на задълженията по чл.76, ал.1 и по чл.76, ал.2 ЗЗД се прилагат, ако липсва уговорка между страните, която да определя други условия и ред за прихващане на изпълнението. При предложено от длъжника и прието от кредитора изпълнение по условия и ред, различни от определените в договора или от закона, нормите на чл.76 ЗЗД не се прилагат.

При липса на уговорка между страните за реда на погасяване на задълженията и ако са налице условията по чл.76, ал.1 ЗЗД, изборът на длъжника кое от няколкото еднородни задължения погасява обвързва кредитора. В случай, че длъжникът не е направил избор, погасяването задължително се извършва по реда на чл.76, ал.1, изр.2 или изр.3 ЗЗД.

Правилото на чл.76, ал.1 ЗЗД е установено в интерес на длъжника. По този ред се погасяват еднородните задължения, включително паричните.

Условието е да съществуват няколко задължения, всяко от които е главно и самостоятелно и е определено по основание и размер.

За погасяването на паричните задължения приложение намира специалното правило на чл.76, ал.2 ЗЗД, според което при недостатъчно изпълнение се погасяват най – напред разноските, след това лихвите и най-после главницата. Условие за прихващане по реда на чл.76, ал.2 ЗЗД е съществуването на едно задължение, което се формира от поне два от посочените елемента, или според поставения за тълкуване въпрос – от главница и лихви.

По отношение на изпълнението на паричните задължения законът не прави разграничение между различните видове лихви – възнаградителна или обезщетителна, договорна или законна. Неизпълнението на паричното задължение е винаги забавено съгласно чл.81, ал.2 ЗЗД. Законодателно уредената отговорност на длъжника при неизпълнение на парично задължение по чл.86, ал.1 ЗЗД е съизмерима със законната лихва от датата на забавата без покана от кредитора, което определя паричните задължения винаги като лихвоносни, независимо дали в договора има уговорени от страните лихви. Законната лихва за забава става част от дълга при неплащане на главницата с настъпване на срока за изпълнение за разлика от договорните възнаградителни и другите определени в закона обезщетителни лихви, които са елемент на дълга от момента на възникването му. Всички видове лихви са акцесорни вземания спрямо вземането за главницата и точното изпълнение на задължението включва погасяване на главницата и на определените по договора или начислените до деня на плащането законни лихви. Интересът на кредитора от изпълнението и принципът на неделимост на плащането в съчетание с коректива на чл.66 ЗЗД, налагат тълкуването, че разпоредбата на чл.76, ал.2 ЗЗД предвижда еднаква поредност за плащане на всички видове лихви. Правилото на чл.76, ал.2 ЗЗД отчита интереса на кредитора – първо да се погасят лихвите, а непогасената главница да продължи да се олихвява, както и предвид уредената по-кратка погасителна давност за вземанията за лихви по чл.111, б.”в” ЗЗД в сравнение с общата погасителна давност за главницата.

При предложено от длъжника изпълнение със забава на лихвоносно парично задължение, което не е достатъчно да покрие лихвите и главницата, длъжникът може да посочи кой елемент на дълга погасява, но този избор не е обвързващ за кредитора. Кредитора може да приеме така предложеното изпълнение; да откаже да приеме изпълнението, ако няма интерес от частичното плащане или да извърши погасяването по реда на чл.76, ал.2 ЗЗД.

Кредиторът не може да откаже да приеме изпълнението, ако неизпълнената част е незначителна с оглед размера на задължението.

Когато длъжникът има няколко главни задължения, всяко от които или някое от тях са лихвоносни, и изпълнението не е достатъчно да погаси всичките, длъжникът може да заяви кое задължение погасява по реда на чл.76, ал.1, изр.1 ЗЗД. Ако предложеното изпълнение погасява изцяло посоченото от длъжника задължение, включително с дължимите лихви към този дълг, изборът обвързва кредитора. В този случай кредиторът не може едностранно да се позове на чл.76, ал.2 ЗЗД и да прихване изпълнението с лихви, акцесорни към друг дълг, различен от този, по който длъжникът е направил плащането. При плащане, достатъчно да погаси изцяло някое или някои от задълженията и ако длъжникът не е заявил кое задължение погасява, правилата на чл.76, ал.1, изр.2 и изр.3 ЗЗД и на чл.76, ал.2 ЗЗД се прилагат в следния ред: погасява се изцяло най-обременителното задължение, а след него следващото по обременителност задължение в реда по чл.76, ал.2 ЗЗД; ако задълженията са еднакво обременителни, погасява се изцяло най-старото, а след него следващото по възникване задължение в реда по чл.76, ал.2 ЗЗД; ако задълженията са еднакво обременителни и са възникнали едновременно, те се погасяват съразмерно – всяко от тях в реда по чл.76, ал.2 ЗЗД.

По изложените съображения на поставения за тълкуване въпрос ОСГТК на ВКС дава отговор, че когато извършеното плащане не е достатъчно, погасителният ефект за законната лихва за забава при неизпълнение на парично задължение настъпва при условията и в поредността по чл.76, ал. 2 ЗЗД.

2. Как следва да се определи размерът на вземането на кредитора при предсрочна изискуемост по договор за заем/кредит - само в размер на непогасения остатък от предоставената по договора парична сума или се включва уговореното в договора възнаграждение (възнаградителни лихви) и/или законните лихви?

По поставения въпрос в съдебната практика са застъпени две становища. Според едното становище обстоятелството, че предсрочната изискуемост на кредита поражда задължение за кредитополучателя да върне получената сума в цялост или остатъка от същата, изключва наличието на основание за формиране на договорна лихва, имаща възнаградителен характер, при което кумулирането на две обезщетения за забавата на длъжника, касаещи един и

същ период, би довело до неоснователно обогатяване на кредитора, което правният ред не допуска. Според другото становище, при уговорена в договор за заем за потребление предсрочна изискуемост на задължението за връщане на заетата парична сума, настъпва предсрочна изискуемост и на непадежираните към този момент анюитетни вноски, включващи части от главницата, възнаградителни лихви и такси, или вземането на кредитора е в размер, какъвто би му се дължал и при точното изпълнение.

ОСГТК на ВКС приема за правилно първото становище.

Предсрочната изискуемост на вземането по договор за заем за потребление или за кредит, уредена в нормите на чл.71 ЗЗД и чл.432 ТЗ, представлява преобразуващо право на кредитора за изменение на договора и, за разлика от общия принцип по чл.20а, ал.2 ЗЗД, настъпва с волеизявление само на едната от страните. Волеизявлението следва да достигне до насрещната страна, но не се нуждае от приемане и същото поражда действие, ако са били налице обективните предпоставки за предсрочната изискуемост, уговорени в договора или предвидени в закона.

Договорът се изменя в частта за срока за изпълнение на задължението за връщане на предоставената парична сума, като се преобразува от срочен в безсрочен. При настъпване на предсрочна изискуемост отпада занапред действието на погасителния план, ако страните са уговорили заемът/кредитът да се връща на вноски.

Уговорената в договора лихва е възнаграждение за предоставянето и ползването на паричната сума за срока на договора. Предсрочната изискуемост има гаранционно – обезпечителна функция съгласно чл.71 ЗЗД, независимо че съдържа и елемент на санкция. Изменението на договора поради неизправност на заемополучателя има за последица загуба на преимуществото на срока при погасяване на задължението (чл.70, ал.1 ЗЗД) за длъжника. Упражненият избор от кредитора да иска изпълнението преди първоначално определения срок поради съществуващия за него риск преустановява добросъвестното ползване на паричната сума от длъжника, поради което уговореното възнаграждение за ползване за последващ период - след настъпване на предсрочната изискуемост, не се дължи.

Уредбата на предсрочната изискуемост по договора за банков кредит в чл.432, ал.1 ТЗ е изрична относно размера на вземането на кредитора - „предсрочно връщане на сумата по кредита” и изключва заплащането на възнаграждение в размер на уговорените за срока на договора лихви. Разграничение между предоставената сума по кредита и дължимите суми при

предсрочна изискуемост на вземането е направено и в нормите на чл.60, ал.2 от Закона за кредитните институции /изм. ДВ бр.59/2016г./ и чл.46, ал.3 от Закона за кредитите за недвижими имоти на потребители /ДВ бр.59/2016г./.

С волеизявлението за обявяване на предсрочна изискуемост кредиторът иска изпълнение веднага на основното задължение по договора - за връщане на заетата парична сума и поставя длъжника в забава, поради което по правилото на чл.79, ал.1 ЗЗД искането за изпълнение може да се кумулира с искане за обезщетение за забавата.

Изпълнението на длъжника след настъпване на падежа на безсрочното задължение е забавено и за периода от настъпване на предсрочната изискуемост до плащането вредите на кредитора от неизпълнението подлежат на обезщетяване. По правилото на чл.86, ал.1 ЗЗД на кредитора се дължи обезщетение в размер на законната лихва или уговореното в договора мораторно обезщетение, освен ако в специален закон не е предвидено друго.

След получаване на волеизявлението за изменение на договора с обявяване на предсрочна изискуемост на вземането страните могат да преговорят условията по договора. Законодателно е предвидена възможност за договаряне между кредитора и потребителя, преди пристъпване към принудително изпълнение в нормата на чл.46, ал.4 ЗКНИП чрез предприемане на различни мерки, включително промяна на сроковете и условията на договора за кредит. В Решение на Съда на Европейския съюз от 26.01.2017г. по дело C-421/14 (т.3 от диспозитива) и Решение на СЕС от 14.03.2013г. по дело C-415/11 (т.73 от мотивите) по тълкуването на Директива 93/13 относно неравноправните клаузи в потребителските договори е посочено, че клаузата за предсрочна изискуемост следва се преценява, наред с другите посочени критерии, и с оглед на предоставените от националното право възможности на потребителя да преустанови действието на предсрочната изискуемост на кредита.

По изложените съображения на поставения за тълкуване въпрос ОСГТК на ВКС дава отговор, че размерът на вземането при предсрочна изискуемост по договор за заем/кредит следва да се определи в размер само на непогасения остатък от предоставената по договора парична сума (главницата) и законната лихва от датата на настъпване на предсрочната изискуемост до датата на плащането. За периода до настъпване на предсрочна изискуемост размерът на вземането се определя по действалия до този момент погасителен план, съответно според клаузите на договора преди изменението му.

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии на Върховния касационен съд

Р Е Ш И:

1. Когато извършеното плащане не е достатъчно, погасителният ефект за законната лихва за забава при неизпълнение на парично задължение настъпва при условията и в поредността по чл.76, ал. 2 от Закона за задълженията и договорите.

2. Размерът на вземането на кредитора при предсрочна изискуемост по договор за заем/кредит следва да се определи в размер само на непогасения остатък от предоставената по договора парична сума (главницата) и законната лихва от датата на настъпване на предсрочната изискуемост до датата на плащането.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Търговска колегия:
ДАРИЯ ПРОДАНОВА.....

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Гражданска колегия:
СВЕТЛА ДИМИТРОВА.....

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ: ВАНЯ АЛЕКСИЕВА.....

ТОТКА КАЛЧЕВА.....

ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА.....

БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА.....

МАРИЯ ИВАНОВА.....

БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. СТОИЛ СОТИРОВ.....
2. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА.....
3. МАРГАРИТА СОКОЛОВА.....
4. СВЕТЛА ЦАЧЕВА.....
5. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА.....
6. ВЕСКА РАЙЧЕВА.....
7. ПЛАМЕН СТОЕВ.....
8. ЗЛАТКА РУСЕВА.....
9. ДИЯНА ЦЕНЕВА.....
10. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА.....
11. БОЙКА СТОИЛОВА.....
12. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....
13. ЕМИЛ МАРКОВ.....
14. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА.....
15. ЕМИЛ ТОМОВ.....
16. АЛБЕНА БОНЕВА.....
17. БОНКА ДЕЧЕВА.....
18. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА.....
19. ЖИВА ДЕКОВА.....
20. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....
21. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....
22. ВАСИЛКА ИЛИЕВА.....
23. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА.....
24. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....
25. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....
26. ЗОЯ АТАНАСОВА.....
27. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....
28. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....
29. БОРИС ИЛИЕВ.....
30. БОНКА ЙОНКОВА.....
31. БОЯН ЦОНЕВ.....
32. БОЯН БАЛЕВСКИ.....
33. ИРИНА ПЕТРОВА.....
34. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....
35. РОСИЦА БОЖИЛОВА.....
36. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
37. КОСТАДИНКА НЕДКОВА.....
38. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....
39. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
40. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....
41. ГЕРГАНА НИКОВА.....
42. ПЕТЯ ХОРОЗОВА.....
43. МАЙЯ РУСЕВА.....
44. АННА БАЕВА.....
45. НИКОЛАЙ МАРКОВ.....
46. ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ.....
47. СВЕТЛА ЧОРБАДЖИЕВА.....
48. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....
49. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА.....
50. КРИСТИЯНА ГЕНКОВСКА.....
51. ВАНЯ АТАНАСОВА.....
52. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
53. ЛЮДМИЛА ЦОЛОВА.....
54. МАДЛЕНА ЖЕЛЕВА.....
55. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА.....
56. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....